

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

М. П. Мальська, Н. М. Паньків, А. Б. Ховалко

СВІТОВИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

ПІДРУЧНИК

Київ
«Центр учбової літератури»
2017

УДК 338.48:910.4(091)(477+100)(075.8)
ББК (4Укр)(100)я73
М 21

*Рекомендовано до друку
Вченою радою географічного факультету
Львівсько національного університету імені Івана Франка
(Протокол №9 від 27 жовтня 2016 р.)*

Рецензенти:

Лобіцева О. О., доктор географічних наук, професор, (Київського національного університету імені Тараса Шевченка);

Антонюк Н. В., доктор історичних наук, професор, (Львівський національний університет імені Івана Франка);

Сторонянська І. З., доктор економічних наук, професор, (Інститут регіональних досліджень НАН України).

Мальська М. П. Світовий досвід розвитку туризму [текст] підручник. /
М 21 М. П. Мальська, Н. М. Паньків, А. Б. Ховалко – К.: «Центр учбової літератури», 2017. – 244 с.

ISBN 978-617-673-500-7

Висвітлено просторово-часові особливості зародження та розвитку мандрівництва і туризму в світі та Україні, знайдено періодичну градацію та порівняльний аналіз розвитку світового і вітчизняного туризму, охарактеризовано причинно-наслідковий зв'язок між розвитком туризму і суспільною еволюцією різних держав і територій.

Для студентів природничих спеціальностей, які вивчають туризм і менеджмент туристичної організації.

УДК 338.48:910.4(091)(477+100)(075.8)
ББК (4Укр)(100)я73

ISBN 978-617-673-500-7

© Мальська М.П., Паньків Н. М., Ховалко А. Б., 2017.

© «Видавництво«Центр учбової літератури», 2017.

ЗМІСТ

Вступ	5
РОЗДІЛ 1. Мандрівництво в Античні часи	9
1.1. Чинники мандрівництва	9
1.2. Внесок давніх китайців в історію мандрівництва	13
1.3. Фінікійці та їхні досягнення	19
1.4. Подорожі стародавніх греків	25
1.5. Подорожі в Римській імперії	37
1.6. Перші екскурсоводи та путівники	43
<i>Контрольні запитання і завдання</i>	45
<i>Рекомендована література</i>	45
<i>Завдання для самостійної роботи</i>	46
РОЗДІЛ 2. Подорожі в епоху Середньовіччя	47
2.1. Загальні особливості періоду	47
2.2. Внесок арабської цивілізації у розвиток подорожей	51
2.3. Морські подорожі норманів	58
2.4. Хрестові походи та їх значення в історії мандрівництва	63
2.5. «Освітній» туризм і туристична інфраструктура середньовічної Європи	74
<i>Контрольні запитання і завдання</i>	84
<i>Рекомендована література</i>	85
<i>Завдання для самостійної роботи</i>	86
РОЗДІЛ 3. Епоха великих географічних відкриттів та її значення в історії мандрівництва	87
3.1. Подорожі та відкриття першої половини епохи Великих географічних відкриттів	87
3.2. Подорожі та відкриття другої половини XVI–XVII ст.	100
3.3. Транспортна інфраструктура та її місце в розвитку туризму	104
<i>Контрольні запитання і завдання</i>	106
<i>Рекомендована література</i>	107
<i>Завдання для самостійної роботи</i>	107
РОЗДІЛ 4. Туризм в новий час	108
4.1. Геополітичні пріоритети в туризмі	108
4.2. Політичні передумови розвитку туризму	118
4.3. Використання морських транспортних засобів у туризмі	121

4.4. Виникнення і розвиток морських курортів в Європі.....	123
4.5. Розвиток залізничного транспорту в Європі та його вплив на туризм.....	128
4.6. Туристична галузь наприкінці XIX ст. Зародження туризму в Північній Америці.....	134
4.7. Розвиток готельної справи у Новий час	135
<i>Контрольні запитання і завдання.....</i>	139
<i>Рекомендована література.....</i>	139
<i>Завдання для самостійної роботи.....</i>	140
РОЗДІЛ 5. Міжнародний туризм	
у XIX – першій половині XX століття	141
5.1. Перші туристичні організації. Зародження цивілізаційного туризму	141
5.2. Готельне господарство.....	156
5.3. Мандрівники XX століття	162
<i>Контрольні запитання і завдання.....</i>	168
<i>Рекомендована література.....</i>	169
<i>Завдання для самостійної роботи.....</i>	169
РОЗДІЛ 6. Особливості розвитку туризму в Україні	170
6.1. Мандрівництво та гостинність у давні часи та у середні віки	170
6.2. Розвиток туризму наприкінці XIX – на початку XX ст. Перші українські туристичні організації	174
6.3. Туризм на теренах УРСР	185
6.4. Український туризм другої половини XX ст.....	193
6.5. Сучасний туризм.....	199
<i>Контрольні запитання і завдання.....</i>	202
<i>Рекомендована література.....</i>	203
<i>Завдання для самостійної роботи.....</i>	204
Список використаних джерел	205
Додатки.....	212

ВСТУП

Історія туризму як виду діяльності людства розпочиналася задовго до виникнення цивілізованого суспільства: у найдавніші часи людина оволоділа елементами діяльності, які тією чи іншою мірою належали до категорії туризму. Туризм відіграв значущу роль у становленні та розвитку як локальних цивілізацій давнини, так і світової цивілізації загалом. Особливе місце в історії мандрівництва займають морські подорожі, завдяки яким людство відкрило для себе нові землі, поступово сформувався світовий економічний простір як єдина система (економічна, культурна, соціальна тощо). Важко також переоцінити вплив та внесок релігій, окремих всесвітньо відомих релігійних постатей на формування духовного світогляду мільйонів людей (Будда, Конфуцій, Макі та ін.).

Історією виникнення та розвитку туризму сьогодні цікавляться багато людей. Навіщо? Для чого сучасній людині знати, як відбувалися подорожі природознавців, філософів, прочан, дипломатів у різні історичні епохи, що спонукало людей мандрувати суходолом чи пливти незвіданими морськими просторами тисячі миль, чим керувалися і чого прагнули мандрівники, вирушаючи у небезпечну подорож? Будь-який історичний період у розвитку туризму – це не лише сухий перелік фактів, подій, імен, це ще й національні, патріотичні, релігійні та інші чинники, зрештою – це почуття й міркування людей, які творили історію. Чи замислювалися ви над тим, що б трапилося, якби у хронологічній послідовності того чи іншого періоду не з'явилася відома історична постать чи події склалися б по-іншому? Якими б були наслідки і чи могла б історія людей цивілізації розвиватися по-іншому. У пошуках відповідей на ці запитання доходимо філософського висновку: «У житті немає нічого випадкового, кожна подія, явище, період тощо мають свої причини та передумови, що, як правило, сягають корінням у попередні епохи». Прагнення

пізнати невідоме і пояснити незбагненне часто спонукали людей до подорожей, до мандрівництва. Мандрівки Геродота, Страбона, Піфагора, Демокріта, Платона та інших мислителів поживали обмін надновими знаннями і дали поштовх виникненню філософії, історії, географії, етнографії, астрономії.

Беззаперечний вплив туризму на розвиток економіки. Так, «дипломатичні тури» китайського мандрівника Чжан Цяня сприяли створенню «Великого шовкового шляху» (з II ст. до н. Х.), що докорінно вплинуло на розвиток міжконтинентальної торгівлі, створюючи євразійський економічний простір, а з часом – і світовий економічний простір. Не слід забувати і про спортивну основу туризму, закладену ще за часів Античності: Олімпійські ігри у Стародавній Греції, гладіаторські бої у Стародавньому Римі, а також ігри з м'ячем, що відбувалися у всіх цивілізаціях доколумбійської Америки, збирали багато учасників, глядачів.

В історії розвитку світового туризму дослідники виокремлюють чотири етапи (рис. 1):

- 1) до початку XIX ст. – передісторія туризму;
- 2) XIX – початок XX ст. – елітний туризм; зародження цивілізованих корпорацій із надання туристичних послуг;
- 3) початок XX ст. – до другої світової війни – становлення соціального туризму;
- 4) після другої світової війни – сучасний етап – масовий туризм, формування туристичної індустрії як комплексу послуг для туризму.

Відомості про хронологічно найвіддаленіший і найтриваліший перший етап, дійшли до нас у формі трактатів, літописів, книг, художніх творів тощо. Пристрасне бажання подорожувати спонукало завжди людей до індивідуальних і групових мандрівок. Для деякого мандрівництва ставало способом життя. Якщо в первіснообщинному суспільстві людина мала дуже обмежені географічні уявлення про довкілля, то в епоху рабовласницького ладу вже робилися спроби систематизувати географічні знання

Рис. 1. Картосхема історії розвитку туризму у світі та України

про відому людям їм частину Землі і пояснити природні явища. Подорожі набули регіонального і навіть континентального характеру.

Вивчення історії туризму набуває особливого значення для кожного, хто має намір пов'язати своє майбутнє з туристичним бізнесом, не лише з точки зору наукової цінності, а й тому, що досвід минулого можна застосувати за сучасних умов.

Історичний досвід допомагає усвідомити зв'язок між мандрівниками далекого минулого і сучасною туристичною індустрією, адже більшість послуг, які надаються сучасним туристам, пропонувалася ще з давніх часів, хоча і в примітивній формі, заклади розміщення, харчування, туристичний супровід, продаж сувенірів існують віддавна.

Ознайомившись з особливостями історичного розвитку туризму слід пояснити наступне:

- 1) вплив історичних подій на становлення та розвиток туризму, починаючи з епохи давнини;
- 2) існування взаємозв'язку між запровадженням певних технологій в суспільстві та розвитком туризму;
- 3) чим керувалися перші туристи, прагнучи потрапити в те чи інше місце, як вони це робили;
- 4) вплив транспортної еволюції на орієнтацію мандрівництва, а згодом – туризму загалом;
- 5) відмінність між сприятливими умовами та стимулюючими факторами, що формують попит на туристичному ринку;
- 6) місце українського туризму в історії Світового туризму;
- 7) особливості розвитку сучасного українського туризму в контексті світових тенденцій.

Туризм як одне з важливих соціально-економічних явищ сучасності підпорядковане впливу загальних законів розвитку людського суспільства. Як вид людської діяльності та галузі економіки він активно розвивається і в перспективі його значення лише зростатиме. Про масштаби сучасного туризму свідчить той факт, що в 2014 р. в світі мандрувало понад 1,2 млрд осіб. За прогнозами Всесвітньої туристичної організації (ВТО), кількість мандрівників у 2020 р. сягне 1,6 млрд осіб.

З плином часу змінюються уподобання людини, змінюється її ставлення до туризму. Проте за цих трансформацій туризм залишається невід'ємною складовою життя людського соціуму.

У навчальному посібнику, що розрахований насамперед на студентів, чия спеціальність буде пов'язана з туризмом, зроблено спробу розглянути феномен туризму в ретроспективі та висвітлити його перспективи.

Для самоконтролю та перевірки засвоєння матеріалу наприкінці кожної теми представлено контрольні запитання, а поглибити свої знання можна скориставшись списками рекомендованої літератури.